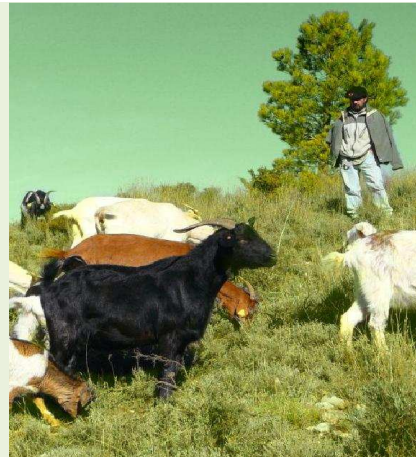

CONCLUSIONS

JORNADA SOBRE LA INICIATIVA GUARDABOSC

Descripció i resultats

Fundació del
Món Rural

Av. Prat de la Riba, 27, 1er
25008, Lleida
Tel. 973 22 93 60
Fax 973 22 93 65
www.fmr.cat

Àrea de Medi Ambient
Marc Costa: marc.costa@fmr.cat

CAIXA CATALUNYA
OBRA SOCIAL

Provença, 261-265, 2on 2a
08008 Barcelona
Tel. 93 484 89 10
Fax 93 484 73 64

www.obrasocial.caixacatalunya.com/mediambient

Àrea de Territori i Paisatge
Adrià Valls, Jordi Rofes: jordi.rofes@fcaixacatalunya.es

Índex

• Presentació	3
• Objectius específics de la jornada i la Iniciativa Guardabosc	4
• Ítems de la jornada sobre la Iniciativa Guardabosc	5
• Descripció principals conclusions	6
○ Bloc 1: Perspectiva històrica de la ramaderia extensiva; projecte i Iniciativa Guardabosc	7
○ Bloc 2: La dimensió social, econòmica i ambiental dels ramats en l'espai forestal. Gestió i iniciatives locals	10
○ Bloc 3: Principals línies de treball de l'administració sobre la gestió forestal i la ramaderia extensiva	16
• Propostes de treball	22
• Resultats de l'avaluació de la jornada	24
• Relació d'institucions que han col·laborat a la jornada	25
• Annexes	26

Presentació de la jornada

La Iniciativa Guardabosc és un projecte demostratiu iniciat a partir d'una experiència de l'Associació Ecoparatges per tal de fomentar l'ús de la ramaderia extensiva per a la gestió del territori, la diversificació de l'economia del sector agroramader, la prevenció d'incendis i el manteniment de races autòctones.

La Fundació del Món Rural i l'Àrea de Territori i Paisatge de l'Obra Social de Caixa Catalunya organitzen aquesta jornada tècnica amb l'objectiu de fer pedagogia sobre el valor de la pastura de sotabosc i impulsar noves estratègies de desenvolupament rural, donant un major valor a la ramaderia tenint en compte que hi ha races d'algunes espècies domèstiques que són capaces d'alimentar-se a partir de la vegetació espontània del bosc mediterrani. A grans trets, s'ha de fer possible obrir noves expectatives per una política forestal i agrària que propiciï el retorn dels animals de pastura a l'espai forestal i els consideri com una bona eina per a la seva gestió.

Per tot això, l'acte celebrat a l'Auditori de Caixa Catalunya de la Pedrera el passat 25 de març de 2009 va comptar amb les intervencions d'algunes de les experiències més representatives i especialitzades en la relació entre ramaderia extensiva i gestió forestal a Catalunya.

La jornada també compta amb la col·laboració del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural i el Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, l'Associació Ecoparatges, el Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, la Federació d'Entitats Catalanes de Ramaders d'Oví i Cabrum, el Centre de la Propietat Forestal, Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya, el Secretariat ADF de Catalunya, Forestal Catalana i el Consorci Forestal de Catalunya, així com el suport d'Unió de Pagesos de Catalunya.

1. Objectius específics de la Iniciativa Guardabosc:

- Recuperar la ramaderia extensiva com a eina de gestió del sotabosc, orientada a la prevenció d'incendis, el desenvolupament rural i la millora de la biodiversitat i el paisatge.
- Afavorir el desenvolupament de l'economia local i la fixació de població al món rural.

2. Objectius específics de la jornada Guardabosc:

- Fer pedagogia sobre el valor de la pastura de sotabosc i impulsar noves estratègies de desenvolupament rural, donant un major valor a la ramaderia tenint en compte que hi ha races d'algunes espècies domèstiques que són capaces d'alimentar-se de manera suficient amb la vegetació espontània del bosc mediterrani.
- Fer possible obrir noves expectatives per una política forestal i agrària que propiciï el retorn dels animals de pastura a l'espai forestal i els consideri com una bona eina per a la seva gestió.
- Difondre públicament la Iniciativa Guardabosc, donant a conèixer aquesta iniciativa a l'administració i a tots els agents implicats del territori.

Ítems de la jornada sobre la Iniciativa Guardabosc

1. La ramaderia extensiva ha tingut un paper històric en la conformació del paisatge de Catalunya. Malgrat això, l'anàlisi dels censos ramaders actualment mostra una clara situació de recessió dels principals ramats en règim extensiu per les dificultats que viu el sector.
2. És desitjable recuperar la rendibilitat econòmica de la ramaderia extensiva pel propi desenvolupament sostenible de Catalunya.
3. La conservació dels valors del paisatge que hem heretat passa per la conservació de la ramaderia extensiva i de la resta de les activitats agràries, fet que està estretament lligat a la permanència d'un món rural viu, actiu i dignificat.
4. La presència d'un teixit agrari encara vigent al territori incrementa les possibilitats reals dels beneficis que aporta la ramaderia extensiva i la pastura de sotabosc. La viabilitat de l'activitat ramadera està condicionada al capital humà disponible, així com a la seva capacitat de successió o continuïtat, i el moment actual és tan crític que està a les portes de la seva desaparició essent quasi impossible de recuperar.
5. Es posa de manifest la necessitat d'una adequada gestió, un model d'explotació adaptat a les condicions del medi ("no tot val a tot arreu") i una major tecnificació i especialització de les explotacions per fer-les més competitives.
6. La reintroducció de la ramaderia en un model silvopastoral és una mesura eficaç, eficient, econòmica i ecològica amb múltiples funcions socioeconòmiques i ambientals.
7. El control del sotabosc que exerceix la ramaderia extensiva és l'eina més eficaç per prevenir els incendis forestals d'elevada intensitat que desborda la capacitat d'extinció de tots els mitjans. Es constata una relació beneficiosa també des d'una perspectiva cost-eficient.
8. Les escoles de pastors són una alternativa a la manca de relleu generacional, així com per la dignificació i reconeixement social d'aquesta activitat professional.
9. En l'entorn mediterrani, la societat ha de reconèixer la importància històrica de la ramaderia extensiva.
10. Un territori gestionat és la millor garantia per a la conservació del medi ambient, l'equilibri territorial i el desenvolupament de les zones rurals. En definitiva, es tracta d'una estratègia bàsica per conservar la pròpia identitat del país.

Descripció de les principals conclusions

De forma genèrica, la jornada abordava la necessitat de gestionar adequadament el territori, el nostre entorn i conservar els valors del paisatge. En aquest model de gestió, la (re)integració d'una activitat econòmica tradicional al món rural com és la ramaderia extensiva comporta múltiples efectes positius dins un context de vida al territori. La Iniciativa Guardabosc pretén promocionar la ramaderia extensiva amb l'objectiu de revaloritzar econòmicament i socialment aquest sector.

A continuació es recullen les principals conclusions de la jornada a partir del conjunt de les intervencions dels autors/es¹ participants en l'acte. Aquesta descripció s'ha agrupat en tres blocs temàtics:

- Bloc 1: Perspectiva històrica de la ramaderia extensiva; projecte i Iniciativa Guardabosc
- Bloc 2: La dimensió social, econòmica i ambiental dels ramats en l'espai forestal. Gestió i iniciatives locals
- Bloc 3: Principals línies de treball de l'administració sobre la gestió forestal i la ramaderia extensiva

¹ Nom dels/les autors/es participants a la jornada (per ordre d'aparició segons el programa): Sr. Manuel Rodríguez, Sr. Miquel Rafa, Sr. Francesc Ventura, Sr. Antonio Colom, Sr. Josep Puigpelat, Sr. Eduard Plana, Sra. Josefina Plaixats, Sr. Jordi Bartolomé, Sr. Ricard Farriol, Sr. Josep Escales, Sra. Vanesa Freixa, Sr. Ramon Soler, Sr. Eduard Balsells, Sr. Jarkov Reverté.

BLOC 1: Perspectiva històrica de la ramaderia extensiva; projecte i Iniciativa Guardabosc

- Des d'una perspectiva històrica (1200- 2009), els punts d'inflexió més determinants en l'evolució de la ramaderia extensiva a la Península Ibèrica són:

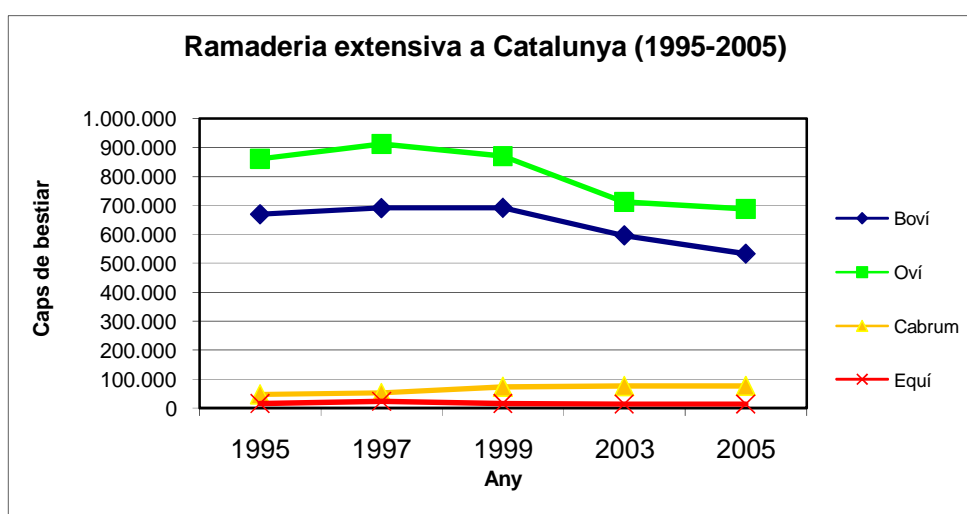
Període	Etapa	Particularitats
1200-1800	Predomini de la ramaderia extensiva transhumant	<ul style="list-style-type: none"> Presència de grans organitzacions ramaderes: “Honrado Concejo de La Mesta”, “Casa de Ganaderos de Zaragoza”, “Ligallos” de Teruel, “Facerías” dels Pirineus....). Utilització de la complementarietat de les pastures. Selecció de races especialitzades. Gestió eficient i sostinguda dels recursos.
1800-1960	Predomini de la ramaderia extensiva estant	<ul style="list-style-type: none"> Inici de polítiques que afavoreixen l'agricultura: “La ramaderia com a instrument auxiliar de l'agricultura”. Guerra de la Independència (1808-1814). Pèrdua del monopoli de la llana. Desaparició de La Mesta (1836) i dels privilegis de les pastures. Desamortitzacions (Mendizábal i Madoz) i creació dels Ajuntaments Constitucionals. Potenciació de models estants basats en la complementarietat local. Utilització exhaustiva de tots els recursos disponibles.
1960-1986	Ramaderia intensiva i abandonament progressiu dels recursos	<ul style="list-style-type: none"> Plans de desenvolupament: fi de l'Autarquia. Emigració del camp cap als centres urbans i industrials. Canvis en les pautes i model de comerç i consum d'aliments. Abandonament progressiu dels recursos naturals i de les races autòctones. Instauració d'una ramaderia intensiva (aus, porcí, engreix de vaquí, llet) i

		<p>dependent (1967) basada en la importació de races i matèries primeres (blat de moro, soja).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crisis energètiques (1973, 1979) i monetàries (1982, 1984). • De la diversitat d'espècies al "monocultiu làctic". Llei 25/1982 d'Agricultura de Muntanya. • Ingrés d'Espanya a la UE (1986).
1986-2009	Ramaderia multifuncional i sostenible	<ul style="list-style-type: none"> • Tractat de Roma (1957) fins a la Reforma de la PAC (1992): assegurar disponibilitat d'aliments a preus raonables. • Problemes de la ramaderia a la UE: Intensificació, excedents, elevat cost pressupostari, degradació del medi i problemes sanitaris. • Reforma de la PAC 1992: Mesures agroambientals. • Tractat d'Amsterdam UE 1997: consideracions ambientals. • Reforma de la PAC Agenda 2000: objectius mediambientals i principi de l'"ecocondicionalitat". • Declaració de Göteborg 2001: integrar els criteris ambientals i de desenvolupament sostenible a la PAC. • Mesures Agroambientals: ramaderia sostenible amb baixos índexs energètics, pastura de baixa intensitat, protecció del paisatge, del sòl, de l'aigua i de la diversitat genètica i de l'hàbitat.

Taula 1. Etapes històriques de la ramaderia extensiva a la Península Ibèrica. (Elaboració pròpia en base a dades de Instituto de Ganaderia de Montaña, CSIC León, 2009)

- Cal tenir en compte la Reforma de la PAC- 2003/ 2004, ja que suposa el pas d'un sistema acoblat de la producció a un altre sistema desacoblat per respondre millor a la demanda dels consumidors. Posteriorment, el Reglament (CE) 1698/2005 d'ajuda al desenvolupament rural (2007-2013) estableix unes directrius estratègiques, en les quals es destaca l'"Eix 2: Millora del medi ambient i de l'entorn rural". Això implicaria més oportunitats per a la ramaderia extensiva i per les zones desafavorides. També cal remarcar la Llei del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat (2007), la Llei pel Desenvolupament Sostenible del Medi Rural (2007) i el Conveni Europeu del Paisatge (Consell d'Europa, 2008).

- La comparativa de l'evolució dels censos ramaders segons tipologia de ramat a Catalunya pel període 1995- 2005 mostra com els caps de bestiar dels ramats més importants (boví i oví) han disminuït considerablement de l'ordre de 200.000 unitats. Per altra banda, l'evolució dels ramats d'equí s'ha mantingut estable, tot i que el nombre de caps de bestiar d'aquest tipus no és del mateix ordre d'importància que la resta. El cabrum es trobaria en una situació similar però, en aquest cas, s'ha donat un lleuger increment del nombre total de caps de bestiar durant el període de temps assenyalat.

Gràfic 1. Evolució dels censos ramaders en règim extensiu a Catalunya pel període 1995- 2005. (Elaboració pròpia en base a dades del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural)

- Actualment, manca una rendibilització econòmica de la ramaderia extensiva en l'actual marc de desenvolupament rural i pel propi desenvolupament sostenible de Catalunya. Es contempla la possibilitat d'incorporar les externalitats positives que aporta l'activitat en l'economia de l'explotació.
- El projecte Guardabosc, a banda de fomentar la pastura de sotabosc com a eina de gestió forestal en l'adequació de tallafocs estratègics o franges perimetrals de seguretat, impulsa dues activitats econòmiques; la posada al mercat del sistema electrònic de confinament d'animals de pastura, i la promoció d'una plataforma per a la comercialització de carns de crestó, moltó i bou. Aquestes tenen la capacitat de generar una ramaderia de muntanya amb rendibilitat econòmica.

- La Iniciativa Guardabosc proposa actuar i impulsar la recuperació/revalorització d'una activitat econòmica local com és la ramaderia extensiva atenent a l'esfera socioeconòmica i ambiental.

**BLOC 2: La dimensió social, econòmica i ambiental dels ramats en l'espai forestal.
Gestió i iniciatives locals**

“Cal recuperar la viabilitat d'un escenari d'explotació agrosilvopastoral com a font de diversificació de les activitats econòmiques tradicionals al territori”

- Es constata que la viabilitat de la ramaderia extensiva al territori està estretament lligada a la permanència d'un món rural viu i actiu. Es fa imprescindible l'existència d'un teixit social de caràcter rural. El món rural requereix d'unes condicions de vida equiparables a les pròpies de l'àmbit urbà, sobretot en quan a l'accessibilitat als serveis bàsics.
- El desenvolupament de models basats en els principis bàsics que garanteixen la viabilitat econòmica i la integració de la ramaderia extensiva en el context socioeconòmic, ambiental i cultural del territori (recollits tant en les recomanacions de la PAC com en les noves polítiques de desenvolupament rural), no pot ser assumit directament pels agricultors i ramaders, ja que suposa un risc pel seu propi mitjà de vida. Els beneficis generals que poden aportar justifica que es realitzi amb el suport de l'administració.
- Qualsevol mecanisme de suport a la promoció de la silvicultura i la gestió forestal com a activitats professionals en el marc de l'explotació tradicional catalana genera un servei ambiental pel conjunt de la societat catalana. Catalunya és un país eminentment forestal (el 60% de la superfície del territori català està ocupat per espais forestals) i el 80% d'aquests terrenys són de propietat privada.
- És convenient prioritzar la rendibilització econòmica de la ramaderia extensiva com a activitat econòmica. Cal una estabilitat que asseguri la seva permanència en el marc d'una explotació agroramadera i forestal que implica una cultura de vida pel i des del territori.

- La ramaderia extensiva és una oportunitat de diversificació de l'activitat econòmica agrària. Tot i així, es manifesta la necessitat de dignificar i normalitzar aquesta activitat professional enfront la imatge bucòlica que se sol representar en l'imaginari col·lectiu.
- El desenvolupament de la ramaderia extensiva també s'apunta com una bona estratègia per la generació d'oportunitats laborals en un entorn i un sector clarament condicionat per la pèrdua d'actius. Això facilita la fixació de la població al món rural i la continuïtat generacional de les explotacions.
- En les anàlisis de viabilitat de l'activitat ramadera, és igualment fonamental parar compte amb el capital humà disponible i el relleu generacional del mateix, ja que en àmplies zones del territori es troba al límit de la desaparició o desaparegut, essent un llegat irrecuperable que no ens podem permetre el luxe de perdre.
- Es manifesta la conveniència de millorar els processos de transformació i comercialització dels productes del territori com la ramaderia extensiva de carn i/o llet en base al seu valor local, ecològic i de qualitat. La producció i distribució de productes amb distintius de qualitat i/o ecològics genera noves oportunitats pel sector però calen mecanismes per facilitar el seu accés competitiu al mercat i el foment a la creació i desenvolupament de microempreses.
- La creació de marca pròpia es constata com una bona oportunitat pel sector. La venda directa a partir d'una demanda de qualitat local i ecològica del producte suposa una major identificació entre consumidor i productor, alhora que incrementa els beneficis de cara a la rendibilitat final de l'activitat ramadera. Els mercats locals o comarcals també es consideren una opció adequada a aquesta estratègia.
- Per tot això també cal una major capacitat d'incidència i implicació del ramader en el procés de transformació i distribució del producte.
- Es destaca la importància de la proximitat i localització dels agents intermediaris en el procés de transformació, distribució i comerç del producte ramader. Per exemple, la reobertura dels escorxadors municipals o la recuperació de la figura del carnisser del poble com agents del procés de transformació, sota els criteris sanitaris i ambientals adequats a la normativa.

“No tots els models de gestió del ramat són vàlids a tot arreu”

- Existeix una àmplia diversitat en l'àmbit de la ramaderia extensiva, no només en les variabilitats del tipus de ramat i condicions del medi, sinó també pels models de gestió i explotació. Es considera oportú adequar i adaptar aquests models a les condicions i característiques del medi: “no tot val a tot arreu”.
- A diferència d'altra tipologia de bestiar, el cabrum no necessita complements alimentaris ni tasques de desbrossat previ perquè el ramat pugui accedir al bosc. En canvi, el bestiar boví requereix d'actuacions prèvies sobre la massa forestal per facilitar-ne la seva pastura.
- Es destaca la importància de la interrelació entre animal i planta, on les races autòctones de bestiar mostren major capacitat d'adaptació als factors físics i biològics del medi.
- Es mostra la necessitat d'una major inversió en R+D+i aplicats a la gestió ramadera i/o silvopastoral per considerar models més eficients i adequats a les característiques del medi. La millora de la recerca pot posar en valor l'efecte continuat i planificat de la ramaderia extensiva a les finques; l'efecte real de l'aprofitament de les zones aclarides i adevesades; el seguiment i efectes del bestiar com a mitjà per desbrossar; l'efecte en repoblats i les tanyades, el control de l'estat arbustiu i les diferents espècies, etc.
- La planificació de l'activitat ramadera mitjançant l'adequació de la càrrega ramadera a la disponibilitat de recursos pot evitar espais sobrepasturats i afectacions en espècies vegetals protegides, alhora que maximitza els seus serveis socioambientals.
- Els incentius a la ramaderia extensiva han de considerar les diferències en la productivitat potencial dels terrenys forestals. La variabilitat de la productivitat potencial d'aquests espais fa necessari un marc d'incentius i foment diferenciat, atenent especialment al fet que normalment aquelles zones amb major risc d'incendi (on és més urgent actuar) coincideixen amb aquelles amb menor productivitat.

“La integració de la ramaderia en un model silvopastoral és una mesura eficaç, eficient, econòmica i ecològica amb múltiples funcions socioeconòmiques i ambientals”

- Els avantatges socioculturals i ambientals de la recuperació de la ramaderia extensiva als boscos són múltiples. Entre altres, algunes de les més importants són:
 - **A nivell social i econòmic:** la revaloració de la feina dels pastors, incorporació i fixació de la població al món rural, la posada en valor dels productes locals de qualitat, la recuperació dels camins ramaders, la preservació del patrimoni cultural.
 - **A nivell ambiental:** gestió del paisatge, conservació de biodiversitat i hàbitats (com la brolla xerocàntica²), disminució de la càrrega de combustible a l'espai forestal i manteniment de franges prioritàries, reducció del risc de propagació de grans incendis forestals, la conservació de les races autòctones, el manteniment d'un equilibri de la fauna salvatge.
- La pastura per ramaderia extensiva als sistemes forestals contribueix positivament a disminuir el risc d'incendis i, en les condicions adients, pot afavorir la recuperació de terrenys cremats.
- Es constata la relació beneficiosa entre la ramaderia extensiva i la prevenció d'incendis també des d'una perspectiva cost-eficient respecte a altres alternatives de gestió del risc d'incendis. Per exemple, en la definició de franges prioritàries per deturar el foc, els treballs i mitjans mecànics resulten massa cars tant de fer com de mantenir, mentre que la integració de la ramaderia és una mesura viable i a plantejar.
- A títol d'exemple; la gestió de 100 hectàrees de bosc amb un ramat de 55 vaques al Bages, té un cost econòmic de 372 €/ha i any. Aquests costos es poden cobrir comercialitzant la carn de vedella ecològica i complementant-ho amb ajuts per prevenció d'incendis forestals.
- El foc és un element natural dels ecosistemes forestals mediterranis. Tot i així, abordant el risc de grans incendis forestals dels del principi de la prevenció, aquests ecosistemes requereixen d'una adequada gestió durant tot l'any ja que “el foc s'apaga a l'hivern”. La gestió forestal i la pastura de sotabosc són les úniques possibles respostes al preocupant

² Formació vegetal més o menys densa, que sol tenir de 0,5 a 2 m d'alçada, on predominen arbusts i mates de fulla persistent i petita com brucs, romaní, etc., o bé molt esclarissada o nul·la com ginstells, argelagues, etc. (Font: Enciclopèdia Catalana).

increment de combustible en forma de biomassa als boscos (també des del punt de vista cost-eficient), esdevenint importants factors que redueixen el risc de propagació.

- És desitjable integrar les mesures i iniciatives de ramaderia extensiva relacionades amb la prevenció d'incendis a través dels instruments de planificació dels espais forestals vigents. La posta en marxa d'instruments a nivell de planificació territorial (Projectes d'Ordenació dels Recursos Forestals; PORF) dóna una oportunitat sense precedents de millorar la coordinació amb altres actuacions al bosc, la gestió del risc d'incendi a escala de paisatge, i la participació de totes les parts interessades.
- Els instruments de planificació com els Plans d'ordenació del recursos forestals (PORF), permetrien integrar la gestió silvopastoral i la prevenció d'incendis forestals que es defineix en els Perímetres de Protecció Prioritària de Massís (PPPM) i en els Plans de Prevenció d'Incendis d'àmbit municipal (PPI).
- Davant l'actual conjuntura econòmica, la manca d'una activitat laboral en el sector forestal pot suposar un important increment del factor de risc dels incendis forestals (Estudi CSIC, UdL, Universidad de Alcalá de Henares). La promoció d'una ramaderia extensiva rendible garanteix la fixació de llocs de treball i representa una intervenció directa en aquest context.
- La presència d'un teixit agrari encara vigent al territori incrementa les possibilitats reals dels beneficis que aporta la ramaderia extensiva. La viabilitat de l'activitat ramadera està condicionada al capital humà disponible i a la seva capacitat de successió o continuïtat.
- Es manifesta la necessitat de revalorar el sector, especialment des d'un punt de vista social, però cal acompanyar les estratègies basades en la promoció de la ramaderia extensiva amb les mesures relacionades amb la gestió forestal que complementen l'activitat. Es desaconsella deslligar la ramaderia extensiva dels tractaments silvícoles complementaris (per exemple les aclarides) en termes de prevenció d'incendis. Històricament, ha estat el binomi ramaderia i gestió forestal el que ha permès aconseguir uns paisatges forestals menys vulnerables als incendis d'elevada intensitat.
- Acompanyar els resultats de les iniciatives que s'estan duent a terme sobre ramaderia extensiva per a la prevenció d'incendis amb balanços econòmics de l'estalvi que suposa

per la menor afectació dels incendis futurs, permet millorar l'argumentació dels seus beneficis ambientals i també socials.

“Les escoles de pastors són una alternativa a la manca de relleu generacional i la dignificació de la seva professió”

- L'ofici de pastor i l'explotació ramadera tradicional estan en recessió. Existeix una manca de vocació àmplia entre els joves que accentua la problemàtica de la continuïtat generacional de les explotacions i la seva rendibilitat.
- És indispensable garantir el relleu generacional de les explotacions ramaderes de muntanya, mitjançant la incorporació de joves ramaders a l'activitat, la gestió sostenible de les explotacions i la dinamització del sector fent-lo viable econòmicament.
- Es recalca la necessària i vital figura del pastor com a garantia del manteniment del conjunt de la multifuncionalitat de l'activitat ramadera.
- Les escoles de pastor tenen un paper clau en la dignificació de la professió del pastor i la professionalització del sector, actuant directament en la incorporació de joves ramaders formats en escoles de pastors on s'uneixen la cultura tradicional i els nous coneixements científic- tècnics.
- En l'entorn mediterrani, la ramaderia extensiva és una necessitat/oportunitat social i ambiental.

BLOC 3: Principals línies de treball de l'administració sobre la gestió forestal i la ramaderia extensiva

En gestió forestal:

- La Llei forestal de Catalunya de l'any 1988, va ser un punt de partida cap a un nou model de gestió forestal, on es promovia la redacció dels plans tècnics de gestió i millora forestal (PTGMF) i la seva correcta execució, considerant-los com a uns instruments particularment eficaços per dur a terme la política forestal de la Generalitat de Catalunya.
- Del quasi 2 milions d'hectàrees forestals que té Catalunya, un 77% és de propietat privada. Actualment, un 29,5% d'aquesta superfície es troba ordenada mitjançant els Instruments d'Ordenació Forestal (d'ara en endavant IOF) vigents: Pla tècnic de gestió i millora forestal i Pla simple de gestió forestal.
- La tipologia de bestiar dominant és el bestiar boví. El bestiar oví i cabrum sol conformar-se com a ramats mixtes. El bestiar equí també es presenta acompanyant el bestiar boví.
- El període de pastura, majoritàriament és igual o superior a 6 mesos per explotació i les càrregues ramaderes es troben per sota de 0,2 UR/ha i any.
- Es poden definir quatre models de gestió silvopastoral:

Models gestió silvopastoral	% dels IOF	Característiques
Model Agrícola	16	finques eminentment agrícoles, on domina el bestiar oví i cabrum
Model Pascícola	18	finques on l'objectiu principal és el <i>pascícola</i>
Model Passiu	40	finques on els objectius principals són els de producció forestal, millora silvícola i conservació de l'espai forestal. L'objectiu <i>pascícola</i> es considera secundari
Model Ajustat	13	finques on l'objectiu principal és el silvícola
Model Passiu/ Ajustat	13	finques on es desenvolupa una gestió que combina els models passiu i ajustat

Taula 2. Models de gestió silvopastoral segons el percentatge de superfície ordenada i les seves característiques principals. (Elaboració pròpia en base a dades del Centre de la Propietat Forestal, 2009)

- L'objectiu principal dels IOF és el silvícola. Només un 18% contempla la gestió *pascícola* com a objectiu prioritari.
- Un 34% dels IOF preveu actuacions específiques i directes de millora de les zones de pastura. Les principals actuacions previstes són les estassades, la creació d'estructures adevesades, les transformacions de zones arbrades en zones de pastura, les rompudes, les sembres de millora de pastures, etc.
- Els treballs de millora forestal no són treballs específics o directes de millora de pastures (encara que l'efecte indirecte és que es creen millors condicions i zones per poder ser aprofitats pel bestiar).
- La majoria de finques silvopastorals són de bestiar boví. Però es constata que moltes de les zones on no hi ha IOF, són llocs on hi ha una presència majoritària de ramats d'ovelles i cabres en extensiu.

- La propietat del bestiar és en molts casos diferent de la propietat forestal i aquest s'apunta que podria ser un dels motius de la manca de planificació d'actuacions específiques.
- La majoria d'explotacions són en règim extensiu estacional, aprofitant els mesos de l'any que es dona la major producció de pastura.
- Les ajudes de millora forestal han permès crear i millorar estructures arbrades i de sotabosc, que han facilitat l'accés i l'aprofitament per part del bestiar, però es valoren insuficients. L'entrada del bestiar a aquestes zones forestal ha generat un impacte molt positiu en el control i manteniment de l'estrat herbaci i arbusti.
- És convenient millorar la informació dels IOF per optimitzar la gestió silvopastoral i integrar aquesta gestió en la planificació administrativa per millorar les condicions de prevenció i extinció d'incendis. La recerca pot contribuir molt positivament a determinar els efectes de la ramaderia extensiva.

En ramaderia extensiva:

- En l'actualitat, les principals línies de treball de l'administració pel que fa a ramaderia extensiva són la millora de pastures en zona de muntanya per a la protecció del paisatge i la biodiversitat amb ramaderia equina (a l'empara del R(CE) 1257/99); foment del pasturatge de sotabosc en Perímetres de Protecció Prioritària (d'ara en endavant PPP); foment de la ramaderia ecològica; i mesures agroambientals PDR 2007-2013 (agricultura ecològica, conservació i millora de races autòctones i apicultura per a la millora de la biodiversitat en zones fràgils).

Línies de treball	Objectiu/s	Ajuts econòmics ³
Millora de pastures en zona de muntanya per a la protecció del paisatge i la biodiversitat amb ramaderia equina	<ul style="list-style-type: none"> • foment de la conservació dels ecosistemes agraris i els seus recursos en les explotacions ramaderes equines extensives • gestió racional dels aprofitaments ramaderes i de la coberta vegetal • incentivar el respecte a les càrregues ramaderes 	108,18 euros/ha i any
foment del pasturatge de sotabosc en PPP	<ul style="list-style-type: none"> • reducció del risc d'incendis en masses forestals amb un elevat risc • aplicació de tècniques de pastura del sotabosc 	<p>Boví 66 euros/ha</p> <p>Oví 74 euros/ha</p> <p>Cabrum 61 euros/ha</p>
foment de la ramaderia ecològica	<ul style="list-style-type: none"> • reforçar la producció agroramadera ecològica • foment de majors cotes de benestar animal 	

3 Als beneficiaris que compleixin els respectius requisits de l'ajut.

Pel cas dels ajuts econòmics sobre el foment del pasturatge de sotabosc en PPP s'estableixen en funció de la cabana ramadera que realitzi l'actuació agroambiental. Així, el càlcul es realitza aplicant la superfície de les unitats mínimes de conreu: 50 ha de superfície de sotabosc.

En el cas de les mesures agroambientals respecte l'agricultura ecològica, el càlcul de les primes es realitzarà aplicant la superfície de les unitats mínimes de conreu agroambiental: Cereal de regadiu, cereal i farratge de secà i farratge de regadiu: 30 UMCAS.

Pel que fa a la conservació i millora de races autòctones, el càlcul de les primes es realitza aplicant a les UBA les unitats mínimes de bestiar major agroambiental (UBA) que en totes les races és de 15 UBMA.

	<ul style="list-style-type: none"> • conversió de nous ramaders • obtenció de productes de qualitat diferenciada • promoció i desenvolupament de les estructures de mercat per a productes ecològics 	(veure taula adjunta a continuació)
mesures agroambientals PDR 2007-2013	<p><u>Agricultura ecològica:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • estimular la conversió de nous productors cap a l'agricultura ecològica (pràctiques agrícoles sostenibles i compatibles amb el medi ambient i amb la qualitat dels productes) • mantenir els actuals dins d'aquest sistema de producció • reforçar la presència d'aquests productes en el mercat nacional 	<p>cereal de regadiu 175 euros/ha</p> <p>cereal i farratge de secà 102 euros/ha</p> <p>farratge de regadiu 136 euros/ha</p>
	<p><u>Conservació i millora de races autòctones:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • mantenir la variabilitat genètica de les poblacions ramaderes • preservar les races que formen part del patrimoni genètic i cultural del territori de la desaparició(*) 	<p>Cavall Pirinenc Català 80 euros/UBM</p> <p>Vaca Bruna dels Pirineus 50 euros/UBM</p> <p>la resta 200 euros/UBM</p>
	<p><u>Apicultura per a la millora de la biodiversitat en zones fràgils:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • millorar la biodiversitat en els agroecosistemes fràgils on puguin existir espècies relictas 	8,60 euros/ha i any

Taula 3. Principals línies de treball de l'administració en suport a la ramaderia extensiva. (Elaboració pròpia en base a dades del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, 2009)

Ajuts econòmics al foment de la ramaderia ecològica la quantitat màxima establerta per a cadascuna de les línies d'ajut següents:

	E/ha-E/UBM Reconversió	Euros/ha Ecològic
Conreu de cereals de regadiu	219	175
Conreu de cereals i farratge de seca	127	102
Conreu de farratges de regadiu	170	136
Actuacions en prats i pastures	57	57
Conreu en prats d'alta muntanya	39	39
Conreu en prats de dall	89	89
Ídem amb ressebra	119	119
Boví de cria	120	100
Boví d'engreix de cicle tancat	330	--
Boví d'engreix	--	330
Vaquí de llet	335	262
Oví-cabrum cicle tancat	169	141
Oví-cabrum de llet	110	97
Equí de carn cria	150	--
Equí d'engreix	--	150
Apicultura	40	40

Taula 4. Ajuts econòmics al foment de la ramaderia ecològica (Font; Josep Escales, Serveis Territorials del DAR al Pirineu, 2009)

() Les races considerades en perill d'extinció pel Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural són: Ase Català, Vaca de l'Albera, Vaca Pallaresa, Ovella Aranesa, Ovella Ripollesa, Ovella Xisqueta, Cabra blanca de Rasquera, Cavall Pirinenc Català i Vaca Bruna dels Pirineus.*

Propostes de treball

A través de la intervenció política dels diferents òrgans de govern a nivell de la Generalitat de Catalunya i l'administració local catalana, i de forma consensuada i participada amb el sector organitzat, es proposa:

⇒ Establir mecanismes d'organització i cooperació per afavorir una major rendibilitat econòmica de la ramaderia extensiva i la seva viabilitat al territori.

⇒ Fomentar un discurs basat en la integritat de la cultura i el patrimoni rural pel propi interès general de la població catalana i per un model basat en l'equilibri territorial.

⇒ Establir canals formals per a la transferència d'informació entre els respectius experts i responsables tècnics i/o polítics que doni resposta a la manca de coordinació entre les administracions sectorials que tenen competències en matèria de gestió forestal.

⇒ Fer possible la integració de la ramaderia en el conjunt de les estratègies polítiques i territorials, en favor de la gestió forestal sostenible.

⇒ Millorar la informació respecte les estratègies polítiques i d'ordenació per optimitzar la gestió silvopastoral (per exemple en relació als IOF).

⇒ Entre altres factors, actualment la futura viabilitat de la ramaderia extensiva passa per treballar i desenvolupar tres elements bàsics:

- La **formació**: facilitar les eines necessàries i motivar l'aprenentatge de l'ofici de pastor. Cal donar suport al desenvolupament i organització de les escoles de pastors i pastores establint mecanismes de cooperació.
- El **finançament**: més enllà d'una política d'ajudes i subvencions, cal contemplar mecanismes de transferència de rendes pel treball que realitzen els pastors/es i els seus ramats en el control i manteniment de la biomassa vegetal.
- La **recerca**: posar en valor l'efecte continuat i planificat de la ramaderia extensiva en les finques; l'efecte real de l'aprofitament de les zones aclarides i adevesades; el seguiment i efectes del bestiar com a mitjà per desbrossar; l'efecte en repoblats i les tanyades, el control de l'estat arbustiu i les diferents espècies, etc.

- La **rendibilitat econòmica**: afavorir l'aprofitament carni i un major valor del producte, millorant la transformació i comercialització en l'àmbit local (escorxadors municipals i carnisseries), facilitant la creació de marques de producte local i de qualitat, i impulsar la venda directa i els circuits de comerç de proximitat.

⇒ Prendre en consideració les observacions i demandes que es recullen en aquestes conclusions, així com de les de la major part de jornades tècniques i congressos que s'organitzen, ja que mentre aquests actes i les Directrius Comunitàries (PDR) impulsen l'extensificació i indiquen els avantatges econòmics, socials i ambientals dels sistemes tradicionals d'explotació ramadera, la realitat ens mostra una clara tendència a la regressió d'aquestes pràctiques.

Resultats de l'avaluació de la jornada

Amb una participació aproximada del 17,5% dels assistents, els principals resultats del qüestionari d'avaluació de la jornada⁴ sobre la Iniciativa Guardabosc són els que s'expliquen a continuació.

Pràcticament tres quartes parts dels assistents a la jornada estan conformes amb el conjunt de continguts treballats i es mostra satisfet amb les seves expectatives (74%). Un 83% creu que la forma d'exposició dels ponents ha estat clara i entenedora. També es valora positivament la documentació aportada en l'acte (77%), tot i que un 23% no la considera suficient. Pel que fa a l'organització de la jornada, aproximadament un 94% creu que ha estat correcte i bona. Així, el 89% dels assistents es mostra satisfet amb el desenvolupament global de l'acte.

⁴ Veure Annexes de les Conclusions de la Jornada sobre la Iniciativa Guardabosc.

Relació d'institucions que han col·laborat a la jornada

- Generalitat de Catalunya
 - o Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural
 - o Departament de Medi Ambient i Habitatge
- Instituto de Ganadería de Montaña, CSIC León
- Associació Ecoparatges
- Centre Tecnològic Forestal de Catalunya
- Federació d'Entitats Catalanes de Ramaders d'Oví i Cabrum (FECOC)
- Centre de la Propietat Forestal
- Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya (JARC)
- Unió de Pagesos de Catalunya
- Secretariat Nacional d'Associacions de Defensa Forestal de Catalunya
- Forestal Catalana
- Consorci Forestal de Catalunya
- Consorci Serra de Llaberia
- Universitat de Lleida, Departament d'Administració d'Empreses i de Gestió Econòmica dels Recursos Naturals
- Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Ciència Animal i dels Aliments
- mOntanyanes i Associació Rurbans

Annexes

Iniciativa Guardabosc

“Una ramaderia al servei del desenvolupament rural, la biodiversitat i el paisatge”

25 de Març 2009

Auditori Caixa Catalunya, La Pedrera (Passeig de Gràcia 92, Barcelona)

Programa definitiu

9.30 h Recepció i lliurament de documentació

10.00 h Inauguració institucional

- Sr. Francesc Cribillers, director de la Fundació del Món Rural
- Sr. Miquel Perdiguer, director de l'Obra Social de Caixa Catalunya.
- Sr. Jordi Bertran, director general de Desenvolupament Rural del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Moderació de l'acte a càrrec de: Jordi Rofes (Àrea de Territori i Paisatge, Obra Social Caixa Catalunya) i Marc Costa (Fundació del Món Rural).

10.30h Ponència marc ***“Perspectiva històrica de la ramaderia extensiva al món rural”***, Sr. Manuel Rodríguez (Instituto de Ganadería de Montaña, C.S.I.C. León).

11.15h ***“La iniciativa Guardabosc”***, Sr. Miquel Rafa (Àrea Territori i Paisatge, Obra Social Caixa Catalunya).

11.45h Pausa cafè

12.00h ***“El projecte Guardabosc”***, Sr. Francesc Ventura (Associació Ecoparatges).

12.40h ***“Noves ocupacions i estratègies de diversificació econòmica al món rural”***, Sr. Antonio Colom (Departament d'Administració d'Empreses i de Gestió Econòmica dels Recursos Naturals, Universitat de Lleida).

13.00h “El ramat en l’exploració agroforestal catalana” Sr. Josep Puigpelat (Pagès, ramader i propietari forestal).

13.20h “Ramaderia i prevenció d’incendis forestals també des de l’òptim cost-eficient”, Sr. Eduard Plana (Àrea d’Incendis Forestals i Territori, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya).

14.00h Dinar

15.30h “Diversitat i comportament de les espècies animals i vegetals en la pastura de sotabosc”, Sra. Josefina Plaixats i Sr. Jordi Bartolomé (Departament de Ciència Animal i dels Aliments, Universitat Autònoma de Barcelona).

16.00h “Principals línies de treball de l’administració sobre la gestió forestal”, Sr. Ricard Farriol (Centre de la Propietat Forestal, Departament de Medi Ambient i Habitatge).

16.15h “Principals línies de treball de l’administració sobre la ramaderia extensiva”, Sr. Josep Escales (director Serveis Territorials Departament d’Agricultura, Alimentació i Acció Rural al Pirineu).

16.30h Taula d’iniciatives locals

- **“El projecte Grípià i la iniciativa de l’Escola de Pastors”**, Sra. Vanesa Freixa (mOntanyanes, associació rurals).
- **“El cas de Marganell”**, Sr. Ramon Soler (President de l’ADF Protectors del Bosc).
- **“Jove ramader a Querol”**, Sr. Eduard Balsells (Projecte “Ramats al bosc”).
- **“La Serra de Llaberia”**, Sr. Jarkov Reverté (Enginyer Forestal, Consorci Serra de Llaberia).

17.30h Col·loqui participatiu

18.00h Cloenda

Sr. Ignasi Rodríguez Galindo, sots-director general de Boscos i Gestió de la Biodiversitat.

Sr. Miquel Rafa, director de l’Àrea Territori i Paisatge de l’Obra Social de Caixa Catalunya.

Sr. Antoni Pané, vicepresident de la Fundació del Món Rural.

QÜESTIONARI D'AVALUACIÓ

Iniciativa Guardabosc: “Una ramaderia al servei del desenvolupament rural, la biodiversitat i el paisatge”. 25 de Març 2009. Auditori Caixa Catalunya i Sala Gaudí, La Pedrera de Caixa Catalunya (Barcelona).

Amb l'objectiu de millorar les properes activitats, li agrairíem que ens donés la seva opinió personal sobre el contingut i les impressions de la jornada. Si us plau, marqui amb una “X” les caselles que cregui convenientes.

	<i>Totalment en desacord</i>		<i>Totalment d'acord</i>	
1. El contingut general de la jornada ha satisfet les seves expectatives?	1	2	3	4
2. L'exposició dels ponents ha estat clara i interessant?	1	2	3	4
3. La documentació aportada és de qualitat?	1	2	3	4
4. Considera correcta l'organització de la jornada?	1	2	3	4
5. Valoració global de la jornada.	1	2	3	4

7. Milloraria algun aspecte de la jornada a la que acaba d'assistir?

8. Observacions.

Moltes gràcies per la seva col·laboració.